

בבא בתרא ס

משה שווערד

1. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

[ז] רד"ה חלון כנגד חלון - אלא משהו ירחיק זה שלא כנגד זה - [1] הרשב"ם סובר שמספיק להרחיק **משהו**, וכ"כ הנ"י. [2] הרשב"א והריטב"א חולקים וס"ל שצריך להרחיק עד **שלא יוכל לראותו**. [3] הטור [סימן קנד] כתב ע"פ התוספתא שצריך להרחיק **ד' אמות**.

סברת הרשב"ם מבארים הרמב"ן [הובא בב"י סימן קנד - ה] והריטב"א דאע"פ שאכתי יוכל לראות לתוך בית חבירו, מ"מ כיון שאינו רואהו תדיר א"צ להרחיק יותר, דלא חיישינן שיעמוד ויציץ בהדיא שזה בל"ה יכול לעשות ע"י שיעמוד ויסתכל מהחצר.

וכתב התוס' יום טוב שלפ"ז דוקא בפתח מול פתח שייך האי טעמא שבל"ה יכול לראות מהחצר, אבל בחלון מול חלון בעינן שירחיק לגמרי. וקשה דהרשב"ם קאי אחלון. מיהו הרמב"ן והרשב"א גרסו ברשב"ם דקאי אפתח. [החת"ס והגר"א הנ"ל [נט: אות ט] למדו בדעת הרשב"ם שסגי בהרחקה משהו גם לגבי חלון].

2. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

[ו] לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח חלון כנגד חלון - **הראשונים מקשים שבמשנה הקודמת קתני שלא יפתח כלל חלון לחצר השותפים**.

[1] הרשב"ם מבאר דהכא מיירי היכא דיש לו חזקה, ומבאר הב"ח [סימן קנד - ה] שכוונתו לתרץ קושיית הראשונים. וכן מתרץ הרמ"ה שהכא מיירי שיש לו כבר חזקה על פתח או חלון, ורוצה לשנות מקומו.

[2] התורי"ד [נט ב] מתרץ דהכא מיירי שהסכימו ביניהם לפתוח חלונות לחצר.

[3] הריטב"א והנ"י מתרצים דהכא מיירי באופן שקיבל רשות לפתוח.

3. שערים מצויינים בהלכה

ובחי' הרמב"ן (ריש מסכתין) כתב עפ"י דרשה זו דהיזק ראייה הוא איסור דאורייתא, דילפינן מקרא, ומה ששקיל וטרי בגמ' אי היזק ראייה שמיה היזק או לא, לאו בעיקר היזק דהיינו בפתיחת חלון כנגד חלון ופתח כנגד פתח איירי, אלא שקיל וטרי בפרטי היזק ראייה. ויש להעיר דלפמש"כ ביד רמה לעיל (פ"ב אות קז) דאיסור דהרחקת נזקין נלמד מקרא דלפני עור או מצד מצות אהבת ישראל, הוי איסור דאורייתא, דלכאורה כן הוא גם בנוגע להיזק ראייה, אא"כ שניהם מתרצים. ועי' בתשו' הרא"ש (כלל קח-י) ומובא בטור (ח"מ סי' קנד) דהקפידה תורה שלא יעשה דבר הגורם נזק לחבירו שנאמר (משלי ג-יז) "דרכיה דרכי נועם". וכ"כ בכיבוד הגר"א (ח"מ סי' קנה סק"ח) דלהרמב"ם והרא"ש הוי דאורייתא עי"ש. אבל מצאתי בפייה"ש להרמב"ם

מנהגי מילי אר"י דאמר קרא כו', ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה. פרשב"ם (ד"ה חלון) דהטעם משום צניעות. וכ"כ במגיד משנה (שכנים פ"ה ה"ו). אבל בפ"י רבינו גרשום ובנמוק"י כתבו, דהטעם משום היזק ראייה. והיינו דבקפידא תליא מילתא. וכתב בסמ"ע (ח"מ סי' קנד סק"י) דהנפק"מ אי מהני חזקה או מחילה.

4. שו"ע ח"מ סימן קנד

(ג) לא יפתח אדם חלון לחצר חבירו; ואפילו אחד מהשותפים בחצר שבקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר, מעכב עליו שותפו, מפני שמסתכל בו ממנו. ואם פתח, יסתום. ואם נתנו לו השותפים בחצר רשות לפתוח חלון

או פתח, רשאי, והוא שלא יפתח פתח כנגד פתח או חלון כנגד חלון: הגה - ובפתח כנגד פתח לא מהני חזקה. והוא הדין בחלון נגד חלון (ב"י בשם רשב"ם). וי"א בחלון נגד חלון מהני (טור בשם הרמ"ה). ...

5. מאירת עינים / סמ"ע / על חו"מ סימן קנד

(י) לא מהני חזקה. הטור מסיק בטעמא משום דבאיסור עשוי ור"ל דלמדו רז"ל מדכתיב בפי' בלק וירא את ישראל שוכן לשבטיו ודרז"ל שלא היו פתחיהן מכוונין זה כנגד זה ומה"ט נראה דאפי' כשיש עדים שמחל לו או שנתן לו שטר וקנין ע"ז לא מהני כיון דיש איסור בדבר אבל להי"א דס"ל דבחלון כנגד חלון מהני וס"ל דהאיסור בקפידא תליא ומ"ה בחלון נגד חלון דלא רגילי להקפיד כ"כ מהני בהו חזקה ס"ל נמי דמהני אפי' בפתח נגד פתח מחילה גמורה או שטר וקנין דלא עדיפי מקוטרא ובית הכסא ועד"ר:

6. ריטב"א על בבא בתרא דף ס/א

ראה שאין פתחיהם מכוונין זה לזה. [1] פי' דמחנה ישראל כרה"י הוא וכחצר או כמבוי שאינו מפולש דמי ומחנה לוייה הוא רה"ר כדאיתא במסכת שבת (צ"ו ב') כך פירש רבינו שמואל, [2] והנכון דלהא מילתא כיון שרבים בוקעין בו מחנה ישראל כרה"ר הוא וכמבוי מפולש אלא שהם היו מחמירין על עצמן וזהו שבחם כנ"ל:

7. תדושי אגדות | ספרי המהר"ל | מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה וכו'. ר"ל כי מאחר שהם צנועים, פרושים מכל דבר ערוה, וראוי שתשרה שכינה עליהם, כי השכינה שורה במקום שאין ערוה כדכתיב ולא יראה בך ערות דבר וסר מאחריך. מזה יש ללמוד כי הצניעות מביא (ש)השכינה, והפך זה מסלק השכינה.

8. שערים מצויינים בהלכה

בדרכו ולחקות אותו, וחושב שאם יעשה כמותו גם הוא יצליח, והראו לבלעם שאין צריך לזה, כי לכל איש ואיש יש פתח מיוחד לפרנסתו, ואין פתח אחד דומה לחבירו, וא"כ אפי' יעשה כמותו לא יצליח, כי אין זה פתחו, אלא צריך לבקש מהקב"ה פתחו לי שערי צדק, שיפתח לו עיני שכלו כדי לדעת מה יעשה לפתוח פתחו המיוחד לו, וכדתנן בסוף מס' קידושין (פב.) שיתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, וכ"ה בגמ' שם (ע"כ) שיבקש רחמים למי שהעושר שלו שנא' לי הכסף כו'.

ונ"ל לפרש מה שהראו לו שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, דטבע בנ"א כשרואה איש מצליח במסחרו, מביט עליו ורוצה לילך

9. תורת חיים על בבא בתרא דף ס/א

ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה כדי שלא יציץ לתוך אהל חבירו ויתן לו עין ראה, ונראה דלהכי כתיב וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו לפי שנשא עיניו להכניס בהו עין רעה כדפירש רש"י ז"ל וכיון שראה אותן נוהרין מעין רעה שלא היו פתחיהן מכוונין מפני העין חזר בו והיינו דאמר מה טובו אהליך נקט לשון טובה היפך הרעה שאלו היו פתחי אהליהם מכוונין היו רעים מפני עין רעה ועתה לא היו מכוונין אמר מה טובו אהליך:

10. בן יהודע על בבא בתרא דף ס/א

ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה. נ"ל בס"ד, דייק לה מדכתיב שוכן לשבטיו, דלא אמר שוכנים לשון רבים אלא שוכן לשון יחיד, שמע מינה כל אחד שוכן לבדו, דאין בעל הבית זה רואה בעל הבית חבירו, וכמ"ש

הרי"ף ז"ל. ולי אנא עבדא נראה לרמוז, דאמר לשבטיו אותיות **יב"ט של"ו**, דכל אחד יבט בשלו, ולא יבט בשל חבירו, והיינו מפני דאין פתחיהם מכוונים זה לזה:

11. קובץ שעורים בבא בתרא אות רסד

רסד) (דף ס ע"א) אין עושין חלל תחת ר"ה ור"א מתיר, לכאורה פלוגתיהו באיסור, וי"ל דפליגי בדיני ממוז, דר"ה אינה הפקר, אלא שייכה לרבים להשתמש בה כדרך תשמישה, ולענין תשמיש כזה שאין לו רשות, הוי גזל הרבים, כשואל שלא מדעת בעלים, וכפירוש זה נראה מירושלמי ריש ביכורים, לענין מבריק דרך ר"ה אי מביא ביכורים, ותלי לה בפלוגתא דהכא, אם יש לו רשות לעשות חלל תחת ר"ה.

• דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

יא) אין עושין חלל תחת רה"ר בורות שיחין ומערות ר"א מתיר - הקו"ש [אות רסד] דן האם המחלוקת היא האם יש איסור בכך, או דהמחלוקת היא בדיני ממונות, האם יש בזה איסור גזל, שכן רה"ר אינו הפקר אלא שייך לרבים לשימוש רגיל, ונחלקו האם לעשות חלל הוי שינוי מהשימוש הרגיל.

12. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

יג) רד"ה הרי זו בחזקתה - דטענינן ללוקח וכו' - [1] הרשב"ם מבאר הטעם משום שטענינן ללוקח. [2] התוס' יום טוב והרשב"ש מקשים שבגמ' [לעיל כג א] הוזכר עוד טעם, משום שבני רה"ר מחלו, ומפרשים שם התוס' דמחלו ע"ז' טובי העיר. מיהו הרי"ף והריטב"א והרשב"א לא גרסו הטעם משום שבני רה"ר מחלו. ומבאר התורת חיים שאין לז' טובי העיר רשות להחליט על עניני רה"ר. +הקו"ש [אות רסה] מביא מהמלחמות [ע ב] שמוכיח שטענינן מילתא דלא שכיחא מהא דטענינן שבני רה"ר מחלו.

13. קובץ שעורים בבא בתרא אות רסה

רסה) (דף ס ע"א) לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות ה"ז בחזקתה דטוענין ללוקח, ופירש בשיטה בשם הרשב"א דטוענין אימור כנס לתוך שלו, ולא מטעם דבני ר"ה מחלי גביה, דלא מהני מחילה, אבל מלשון הרמב"ן במלחמות פרק המוכר את הבית ד' ע' "והרי בלקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות שהדבר רחוק מאד מאד לפייס את הרבים, דמאן מחיל ומאן פייס, ואעפ"כ טוענין" והיינו דמזה מוכח דטוענין אפילו במילתא דלא שכיחא, ולפי' הרשב"א אין מקום לראיה זו, אלא שבשו"ת הרשב"א ח"ב סי' רצ"ג נסתפק בעצמו בפירושו.

14. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

מתניתין: אלא אם רצה כונס לתוך שלו. ואם תאמר אף על פי שכונס לתוך שלו אמאי מותר לגזור משום אוהל הטומאה כדגזרינן באילן הנטוע ברשות הרבים. יש לומר שאילן שענפיו מרובים ומכסה בענפיו כל הדרך ואי אפשר לאוכלי תרומה להזהר מן האהל אבל בהוצאת זיזין היכא שכנס לתוך שלו שרוב הדרך פנויה משום סכך בעולם מי שהוא אוכל תרומה זריז הוא שאינו הולך בדרכים במקום שיש זיז אלא במקום שהוא אויר לחודיה ומשום הכי אין לחוש.

15. ריטב"א על בבא בתרא דף ס/א

ר' אמי הוה ליה ההוא זיזא דנפיק למבואה. פי' למבוי שאינו מפולש וגם אינו פתוח ומפולש לרה"ר דאי לא כרה"ר דמי כיון דזימנין דדחקי בני רה"ר ועיילי התם כדפריש גבי דלתות בפרק לא יחפור ("ב א"):

16. ריטב"א על בבא בתרא דף ס/א

לדידי בני מבוי מחלין גבאי. כלומר מחלין גבאי בפירוש, ואע"ג דרבים נינהו כיון שהוא מיוחד להם יכולים למחול או למכור אבל דידך דנפיק לרה"ר מאן מחיל דהא כל העולם יש להם בו זכות ואפילו בני עיר אחרת כדאמרינן במבואות המפולשות לעיר אחרת (לעיל י"ב א'), והא דאמרינן (כ"ו א') גבי זיזין וגזוזטראות הרי זו בחזקתה, י"ל שהוא ברה"ר שאין משתמשין שם אלא בני העיר בלבד...

17. אילת השחר מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. יש לעיין אם כ"ז שלא קייץ דידי' הי' פסיל לדון לחייבו לקוץ משום דצריך לקשט עצמו, או דאינו פסול מצד הדין אלא דחייב יש עליו לקשט עצמו ומשום האי חיובא דחה אותו עד למחר. והנה בנימוק"י ביאר שאלת הגמ' ולימא לי' זיל קוץ דידך והדר אקוץ דידי דילמה דחה מלהסיר נזק הרבים, היינו דצריך למהר להסיר נזק מהרבים, ולכאורה לפי"ז צ"ל דבמה דמשני דקשוט עצמך היינו דלכן הי' מוכרח להמתין מלהסיר נזק הרבים, וא"כ אפשר משום דבלא"ה הוא פסול לדון. וברמב"ם וטוש"ע לא נזכר להדיא דדיין פסול כה"ג כ"ז שלא קישט עצמו, לכן צ"ל דגם אי כל מה דחייב לקשט אינו אלא משום חיובא דרמיא עליה מ"מ יכול לדחות מלפסוק בינתיים, אף על פי שדוחה בינתיים הסרת הנזק מהרבים.

וצע"ק מה דקאמר אי קוץ דידי תקוץ ואי לא לא תקוץ, דזה מיושב יותר אם בכה"ג פסול לדון וע"ז הוא דקאמר לא תקוץ, היינו דאינו יכול לפסוק לך לקוץ, אמנם גם אם רק איסור לקשט אחרים שייך לא תקוץ דאסור לי לקשט אותך.

18. ספר צדקת הצדיק - אות ס

כל מיני צער ויסורים שיש לאדם על ידי אדם אחר בין מדעתו בין שלא מדעתו רק בגרמא דיליה נגרם צער לאחר וכן אפילו מוכיחו ועל ידי זה מצטער, הוא הרצועה מרדות לו על עונו, [כי גם הבושה והצער שיש לאדם בעונו כשמוכיחין אותו גם זה הוא ליסורין על עונו] ולכן יש לאדם ליהרר שיהיה הוא נקי בזה וכמו שנאמר (הושע א' ד') ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא וכן נאמר גבי בעשא (מלכים - א ט"ז ז') עיין שם ברש"י, ולכן נאמר (צפניה ב' א') התקוששו וקושו קשוט וכו' (בבא מציעא ק"ז ע"ב) דבלאו הכי נענש על כך. ויסורין הבאים לאחר על ידו שלא מדעתו אין הקב"ה מביאם אלא על ידי מי שנקי בדבר כי אין הקב"ה רוצה להביא תקלה לאיש מישראל [אם לא שגם לו יש משפט בזה שיקבל העונש על מה שנענש זה על ידו. על דרך שאמרו (מכות י' ע"ב) הקב"ה מזמינם לפונדק זה וכו' וזה וכו'] ולכן אמרו (סוטה כ"ח.) כשאין האיש מנוקה מעוון אין המים בודקים אשתו:

19. תוספות מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב ד"ה נפלה אינו

נפלה אינו חוזר ובונה אותה - השתא ס"ד דבית שבנה בזמן שבהמ"ק קיים ונפלה חוזר ובונה וכשלקח חצר המסוידת הרי זו בחזקתה דכל זמן שהיא קיימת יש לנו לתלות שבהיתר עשה בזמן שבהמ"ק קיים אבל כשנפלה תלינן שבאיסור נעשית לאחר חורבן ומש"ה פריך ארב הונא אמאי חוזר ובונה אותה כיון דנפלה אית לן למיתלי שבאיסור הוציא ומשני איסורא שאני דאפי' ודאי נבנה בהיתר כי נפלה אסור לבנותה ולסייד.

20. שערים מצויינים בהלכה

כנגד הפתח. יש לפרש דהיינו בכותל נוכח הדלת, ויש לפרש בכותל זו עצמה למעלה מהדלת, עי' בפמ"ג (מ"ז א"ח סי' תקס סק"א) ובשערי תשובה (שם) ובדברינו לעיל (נג: ד"ה אר"י אמה). ועי"ש במג"א בשם הלבוש והשל"ה, דאותן שעושין האמה שחור לא יצאו יד"ח, שזהו ג"כ ציור. וז"ל הלבוש (שם) ומה שנוהגין עכשיו כו' ואח"כ משחירין אמה על אמה כנגד הפתח לא יפה הם עושים, כי אדרכה השיחור מיפה הבנין, ע"כ צריך להניח אמה על אמה מקולקל כדי לגנות הבנין ולשבור לבו, ומתוך כך יזכור החורבן בשברון לב. וכתב בנימוקי או"ח (שם) דה"ה אם צבע באותיות יפות "זכר לחורבן" לא יצא, אלא צ"ל האמה בלי צבע כלל. ובהגהות מהרש"ם (שם סק"ד) כתב, דסגי גם בזה, דגלי דעתיה שזה לשם אבילות.

21. משנה ברורה על או"ח סימן תקס

(ג) כנגד הפתח – [1] היינו נוכח הפתח כדי שיראה מיד שיכנס בפתח [2] ויש שמניחים פנוי למעלה מן הפתח בגובה ואינו נראה לנכנס ואפשר כדי שיתראה תמיד לפני בעה"ב היושב בפנים שעל רוב הוא יושב אצל הקיר אשר נוכח פתח הבית [שע"ת] ואותו השויר יהיה בלא סיד ודלא כאותן העושין אמה שחור דזהו ג"כ ציור [לבוש] ויש מקומות (ח) שעושין שחור וכותבין ע"ז זכר לחורבן ...

22. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

[ה] סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה - השערי תשובה [רי"ס תקס] מביא האליה רבה שמסתפק האם סגי באמה במקום אחד בבית או צריך להניח אמה בכל חדר וחדר, וכך נהג החזו"א להניח אמה בכל חדר. בשאלת יעב"ץ [סימן קסט] כתב שדי באמה אחת לכל הבית.

23. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

וכתב הערוך השולחן [סימן תקס - ד] שרוב ישראל אין נזהרין בדין זה לשייר אמה על אמה, ויש ללמד זכות עליהם שכל האיסור היכא שמסיידים בלי עירוב חול, ועתה מערבין בסיד הרבה חול ומש"ה א"צ לשייר.

24. בן יהוידע על בבא בתרא דף ס/ב

שם כשחרב הבית בשניה. הא דלא חרדו על בית הראשון בכך, מפני שהיה לו זמן קצוב לחרבנו שבעים שנה, דאין זה זמן רחוק הרבה, אך לחרבן בית שני לא נתפרש זמן, וחשו אולי יהיה אלף או אלפים שנה, לכך נצטערו יותר, ורצו לעשות לו זכר. והא דלא אמרו עצים לא נדליק שבטלו עצי המערכה, ובגד לא נלבוש שבטלו בגדי כהונה, ושמן לא נדליק שבטלה המנורה, נראה דהם לא אמרו אלא על הנאות הנכנסים לגוף, אבל הנאות אלו הם מכשירין, ואין נכנסים לתוך הגוף, ומה שאמרו סד ביתו, זכר לחרבן הבית, ומה שאמרו בשלחן, זכר לחסרון המזבח, כי השלחן הוא במקום מזבח, כמו שאמרו רז"ל על פסוק [יחזקאל מ"א כ"ב] זה השלחן אשר לפני ה'. ומה שאמרו על התכשיטין, הוא כנגד חסרון בגדי כהונה שהם תכשיטין, דכתיב בהו [שמות כ"ח ב] לכבוד ולתפארת:

25. חתם סופר על בבא בתרא דף ס/ב

רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר וכו'. וצ"ע מה עלה על דעת הפרושים בחורבן בית שני להתאבל יותר ממה שתקנו נביאים בחורבן בית ראשון לצום ד' צומות ולמסקנא נמי תיקשי דאסרו לסוד ביתו אלא א"כ משייר אמה וכן בסעודה ותכשיטים מה שלא מצינו כן בבית ראשון גם ליישב לשון שכבר נגזרה גזרה מה לשון גזרה וכבר עמד על זה מהרש"א ח"א ע"ש ורשב"ם מייתי על זה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה ומאי שייטיה הכא. עכנלע"ד דחורבן בית ראשון שנתגלה קצו ע' שנים ונתיאשו מלשוב עד סוף הזמן ובין הזמן ההוא לא היה מקום להתאבל אלא ביום שארעו בו מאורעות לישראל היינו ד' צומות אך בית שני שלא נתגלה קיצו וכל יומא ויומא זמניה הוא וכל יום שלא נבנה בו כאלו נחרב בו ותחלת ממושכה מחלת לב והוא גזרה קשה מאוד כליון עינים ודאבון נפש ר"ל ראויים להתאבל בכל יום ושעה וזאת הגזרה נרמזת בפסוק שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה והל"ל שישו אתה משוש כל אשר התאבלו לשעבר או ה"ל למימר לע"ל שישו אתה משוש כל המתאבלים עתה עליה אבל השתא דקאמר בשניהם לשון הוה שישו אתה משוש כל המתאבלים זהו קשה אע"כ רמז האי גזירה שכל יום ויום הוא בין אבילות ובין ששון והאבילות והששון שניהם הווים ע"כ אמר שלא להתאבל כלל א"א שכבר נגזרה גזירה שישו אתה משוש:

26. הערות מהרב אלישיב [ראש השנה ל.].

בטעם תקנת ריב"ז שיהא יום הנף וכו'

משנה, ושיהא יום הנף כולו אסור. ובסוכה לא תני אלא הנך ב' תקנות דלולב ויום הנף, ובארו התוס' דהנך תרתי תיקן ביחד. והטעם שתיקן שתיהן ביחד י"ל בזה בדרך דרוש דחשש שמשיראו שמתקן נטילת לולב זכר למקדש הרי מזה יבינו שיש זמן ארוך מאד עד עת קץ שיבנה ביהמ"ק ולכך תיקנו זכר למקדש ויפלו ברוחם, לכך תיקן יחד עם זה שיהא יום הנף כולו אסור ותקנה זו מצד מהרה יבנה המקדש וכו'. (עי' ערוך לנר, ובהערות במסכת סוכה מ"א ע"א).

27. ריטב"א על בבא בתרא דף ס/ב

הא דאמרינן שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה. [1] פ"א ואם גזרו אינה גזירה כלל וכדמוכח מקרא דמייתי עלה שנארו בחרם בגזירתם וקבעו להקב"ה כשעברו על הגזרה ונהנו מן החרם ואפילו הכי אי איכא הגוי כולו אין אי לא לא, ורובו ככולו כדאיתא בהוריות (ג' ב') וכבר ברירנא להא במסכת עבודה זרה (ל"ז א') בסייעתא דמארי שמיא יתברך ויתברך אמן אמן סלה:

28. תוספות על עבודה זרה דף לו/ב

אי איכא גוי כולו אין אי לא לא. [2] פ"א אינה חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בב"ד קטן מיהו חלה היא לענין שצריכה שום היתר שהרי שמן נהגו בו איסור עד שבא רבי יהודה והתירו:

29. בן יהוידע על בבא בתרא דף ס/ב

ליכנס לשבוע הבן ואמרי לה לישוע הבן. קשא היה לו לומר ומבטלת מצות מילה או פדיון. ויש לומר דאם רק הגזרה שלא למול ולא לפדות, לא היו נמנעים מלישא אשה, כי יאמר כל אחד ואחד אשא, ושמא אוליד בת ולא יעשו עמי עלילה, אך כיון שגזרו שגם הנכנס למצות מילה חייב הריגה, השתא אמרו בדין שלא ישאו נשים, כי אי אפשר שלא יהיו מולידים בין הכל זכרים ואביהן ימסרו עצמן וימולו אותם, ועל ידי כך תעשה המלכות עלילה על כל אנשי העיר, לומר אתם נכנסתם למצות המילה, ועברתם על גזרת מלך:

30. שערים מצויינים בהלכה

ברכת פדיון, ולא אכל מאומה. אמנם ע"י באו"ז (הל' מילה סי' קז) שהביא ראה זו לענין סעודת מילה שהיא סעודת מצוה, מהא דאיתא במס' ב"ק (שם) דנכנס רב לבי שבוע הבן [ע"ש ברש"י וברשב"ם כאן דהיינו מילה], וכיון שרב אכל שם ודאי הוי סעודת מצוה, דלא מיסתבר כלל לומר דמיקלע ולא אכל. וע"י ברמ"א (יו"ד סי' רמט ס"ב) דמבואר דסעודת פדה"ב היא סעודת מצוה, שכתב דמותר לאכול סעודת פדה"ב בערב שבת, וכתבו שם המפרשים לפי שהסעודה ג"כ היא מצוה. וכן מבואר ממש"כ הרמ"א (או"ח סי' תקנא ס"י) לענין בין המצרים, שבסעודת מצוה כגון ברית מילה ופדה"ב אוכלים בשר ושותים יין. וע"ע ברמ"א (יו"ד סי' רסה ס"ב) שכתב, דנוהגין לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר, ונכנסים אצל התינוק לטעום שם, והיא ג"כ סעודת מצוה. ובטו"ז (ס"ק יג) הביא סמך

ואמרי לה לישוע הבן. ע"י ברש"י במס' ב"ק (פ.5) שפירש, משתה שעושין לפדיון הבן בכור כו'. ובתוס' שם כתבו בשם ר"ת, דהיו רגילין לעשות סעודה כשנולד זכר, על שנושע ונמלט ממעי אמו. וע"י בתרומת הדרשן (סי' רסט) דאחד מהגדולים הוכיח דסעודת מצוה היא, לרש"י כדאית ליה, ולר"ת כדאית ליה, מדאיתא במס' ב"ק (שם) דאיכלע רב להתם, והא אמרי' במס' חולין (צה:): דרב לא הוי מתהני מסעודת הרשות, והיה רוצה לומר דמה שאנו נוהגים עכשיו לאחר שנולד זכר דנכנסין לטעום שם בליל שבת הסמוך ללידה, דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפרי"ת, וקבעה בליל שבת בשעה שהכל מצוין בבתיהם. ונראה זה הובא גם ביש"ש במס' ב"ק (פ"ז סי' לז). אבל בתשרי חות יאיר (סי' ע) כתב, דאין דבריו מוכרחים, דמאן לימא לן דרב נהנה מאותה סעודה, דאפשר שהלך לשם לחיוב מצוה, להורות איך יעשו, ולשמוע

לזה ממדרש רבה (אמור פכ"ז). ובדגול מרכבה (שם) מפרש דברי התוס', שהיו רגילין לעשות סעודה זו בלילה שקודם המילה, לסמוך סעודה זו סמוך למצות מילה, דלפי' התרה"ד קשה למה אין עושין סעודה זו גם לנקה, שג"כ נמלטה מרחם.

31. מרגליות הים | סנהדרין לב:

מו' שפוע הבן שבוע הבן. יעזוב בהלכות רבינו יצחק אבן גאון (שערי שמחה ח"ב ע' לח) שכתב: ובאבל תניא יחומה לשאת וכר' שבוע הבת ושבוע הבן, שבוע הבן קודם כו', וכן

הביא הרמב"ן בתורה האדם [ווינציאה שני"ה. ל"ג סע"ג] ממכילתא אחריתא דאבל שבוע הבת ושבוע הבן וכר'. וראה בתוספתא עתיקתא ח"ב ע' סד, נראה כי כל השבוע משולך בן או בת חגגו כל ערב בהדלקת נרות ושמחה, ויתכן שגם בנמי לפנינו צ"ל שבוע הבן שבוע הבת (ולא נקטו. שבוע הבן בכפילא ללא צורך). וכן אור הנר בברור חיל משתה שם – לבן – משתה שם – לבת – וראה בדגול מרבבה ליו"ד ס"ס קע"ח שהביא מקה"ד סי' רס"ט שתמה למה אין עושין סעודה להולדת בת שגם כן נמלטה מרחם כו', ולהאמור באמת כן נהגו לפניו שבוע הבת.

32. חתם סופר על בבא בתרא דף ס/ב

לישוע הבן. נ"ל ע"ד שקורין לסדר נזיקין סדר ישועות ה"נ קורין ליום המילה יום ישוע הבן כי מזיקים אותו שהרי משו"ה אין אומרים שהשמחה במעונו משום דאיכא צערא לינוקא ע"כ הוה כעין היזק הבן קורים לו ישוע הבן:

33. שערים מצויינים בהלכה

דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים. איתא בשאילתות (פ' ברכה שאילתא קסה) דמצוה ליקח נשים ולהוליד בנים דכתיב (ירמיה כט-ו) "קחו נשים והולידו בנים". ובשאלת שלום תמה, למה הביא מקרא דירמיה ולא הביא מקרא בתורה דכתיב (נח ט-ו) "זאתם פרו ורבו", ונשאר בצ"ע. ובמשך חכמה (שם) מפרש, דכוונתו דאף כעת הגלות והגזירה יש מצוה לפרות ולרבות, כמו ירמיה שצוה לבני גולה בבבל, וכזה מפרש הא דכתיב "שופך דם האדם באדם דמו ישפך... ואתם פרו ורבו", עפ"י מה דאיתא כאן דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם כלה מאליו, ולא ע"י עכו"ם [ע"י ברשב"ם], וזהו דאמר כי אף בשעה שיש חרב ושפיכות דמים הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם באדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו, ולא תאמרו למה נלך לכהלה ולכליון, מוטב שיהא כלה מאליו, אין לכם להביט על זה.

[כתב בהגה' מיימוני' (אישות פט"ו אות ד) דאם שהתה עשר שנים ולא ילדה, אין כופין להוציא אפי' בא"י, דמיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה, אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה, הלכך לכל הפחות אין כופין להוציא. וע"י ברמ"א (אהע"ז סי' א

34. תוספות מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב ד"ה דין הוא

דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים - תימה הכתיב פרו ורבו ושמא על אותן שכבר קיימו פריה ורביה קאמר והיינו זרעו של אברהם כלה שלא יוליד אלא בן ובת.

• תורת חיים על בבא בתרא דף ס/ב

דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה. כתבו התוספות תימה והא כתיב פרו ורבו ושמא על אותן שכבר קיימו וכו' נראה דלאו קושיא היא דיש כח ביד חכמים לעקור דברי תורה בשב ואל תעשה כדאשכחן בשופר של ראש השנה שאם חל ראש השנה בשבת אין תוקעין בו אע"ג דלאו מלאכה היא אלא דגזרינן שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים וכן גבי נטילת לולב שאין נוטלין כשחל יום ראשון בשבת משום הך גזרה:

• דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

הפני שלמה כתב שהתוס' לא תירצו כן משום שס"ל כמש"כ הט"ז [סימן תקפח - ט] שאם המצוה תתבטל לגמרי אין להם כח לעקור.

35. שערים מצויינים בהלכה

מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. כתבו התוס' דהיינו בדבר שאנו יודעין בכירור שלא יקבלו, אבל בדבר שאין ידוע אם יקבלו צריך למחות. וכריטב"א במס' מכות (כ: ד"ה וכמה) כתב, דאפי' למ"ד דאפי' בדאורייתא אמרי' הנח להם לישראל כו' [עי' במס' ביצה ל.], הני מילי באיסור עשה כתוס' יוה"כ, אבל לא באיסור לאו. ועי' ברא"ש במס' ביצה (פ"ד סי' ב) בשם בעל העיטור, דזה דוקא במידי דאתי מדרשא, כגון תוס' עינוי יוה"כ, אבל במידי דכתיב בהדיא באורייתא מחינן להו. ומשמע דאפי' באיסור עשה לא אמרי' מוטב שיהיו שוגגין. וע"ע מש"כ בארעא דרבנן (אות קלו). ועי' בשטמ"ק במס' ביצה (שם ד"ה והקשה) דהעיד הריטב"א בשם רב גדול מהאשכנזים, שהעיד בשם רבותיו הצרפתים, ובכללם הרי"ו והר"מ מרוטנברג, שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה, ואפי' בדרבנן מחינן כו'.

36. קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף ס/ב

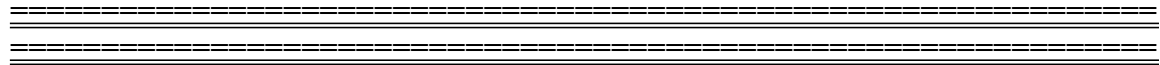
(רסח) מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין, פירש רשב"ם, הילכך לא גזרינן, ולפי"ז היה נראה, דלישנא שיהיו שוגגין לאו דוקא דכיון שלא גזרו אין כאן שגגת איסור אלא היתר גמור, אבל רשב"ם פירש, מוטב שיהיו שוגגין, במה שלוקחין נשים, שאינן סבורים שיש איסור בדבר, ומשמע, דאיכא איסורא אע"ג שלא גזרו, וצריך טעם למה, ובמרדכי פרק הבא על יבמתו כתב, ואנו שוהים טפי מעשר שנים ואין כופין להוציא, דכיון

דבדין הוא שנגזור שלא לישא נשים, הלכך לכל הפחות אין כופין להוציא, ונראה הכוונה, כמו שמצינו בקטן דאיכא תקלה - סנהדרין נ"ד - אף שהקטן לא הוזהר, כמו שפירש"י בנדה מ"ה, אבל אילו היה אפשר להזיירו, ראוי להיות אסור גם לקטן, ומשו"ה מיקרי תקלה, וה"נ ראוי להיות אסור, אלא שא"א לגזור, אמנם דברי המרדכי צ"ע, דלטעם זה א"כ גם בזמן הגמ' היה ראוי שלא לכוף להוציא, ובמתניתין תנן יוציא, ובודאי אין לומר דדין המשנה הוא רק בזמן הבית, ובגמ' שם א"ר יצחק בן אלעזר עובדא הוה בבי מדרשא וכו' ומשמע דקאי בזה"ז, ולא קודם שנחרב הבית:

37. אילת השחר מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין. צ"ע מאי צריך לזה ולא סגי בטעם שאמר על שלא לאכול בשר ולשתות יין דאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה, ואפשר דהא דאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה, הוא מה"ט דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, נמצא דזה לא רק טעם על הא דלא גזרו שלא לישא נשים כדמשמע מהרשב"ם, אלא גם על הא דאין גוזרים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין.

ונהנה כבר העיר בקובץ שיעורים דכיון דאין גוזרין נמצא דאין איסור כלל וכמש"כ הרשב"ם בסוף, וע"כ דאם היו גוזרים היו מזידין, א"כ מה שהם שוגגים היינו עכשיו שלא גזרו, ואיך מקרי שוגגים הא כיון דלא גזרו מותרים לכתחילה, ואפשר דהכונה דעל היחיד אין איסור כלל כיון דלא גזרו אבל זה גופא שלא גזרו הוי באופן כללי ענין שוגגין במה שלא גזרו, אך לשון הרשב"ם לא משמע כן.

38. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

בגמ': וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו כו' ראה שאין פתחיהם מכוונים זה לזה אמר ראוינן הללו שתשרה עליהן שכינה.

במאור ושמש (פ' בלק) כתב לפרש על דרך הפשט, שכיון שראה פתחיהן מכוונין זה מול זה, כדי שלא להכניס עין הרע בשל חבירו, לכן מדה כנגד מדה אמר ראוינן אלו שתשרה עליהן שכינה ולא יחול עליהם עין הרעה של בלעם. עוד כתב שראה ש"אין פתחיהן מכוונין זה לזה", שאין הם עושים המצוות כמצוות אנשים מלומדה שמביט אחרי חבירו לעשות כמו שהוא עושה, אלא כל אחד עושה לעצמו, לכן אמר שראויים הם שתשרה עליהם שכינה.

במצודת דוד מפרש הטעם שדאגו ישראל שלא יהיו פתחיהן מכוונות זו כנגד זו, משום שמובא בחז"ל שאין הקדוש ברוך הוא חפץ לבייש עוברי עבירה, ואמרו חז"ל, שלצדיקים נפל המן סמוך לפתחיהם, רשעים שטו ולקטו, ואילו היו פתחיהם מכוונים היה ניכר מי הוא רשע, כי לפני פתחו לא נפל המן, ואז היו עוברי עבירה מתביישים, לפיכך לא היו פתחיהם מכוונים. ואולם בעיני כל חי דחה את דבריו וכתב, דלא היה זה מחמת ציווי, אלא מעצמם עשו זאת ולכן שיבח אותם בלעם.

39. חתם סופר על בבא בתרא דף ס/ב

ומיום שפשטה מלכות וכו' דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים. במרדכי דיבמות ס"ל כפשוטו וכו' משו"ה אין כופים עתה על קיום פ"ו ולא למי ששהה עשר שנים לגרש משום דבלא"ה ראוי היה לגזור שלא לישא נשים וכו' ומיית ליה ב"ש בא"ע סי' א' ע"ש. ובדרוש אמרתי דכוונת חז"ל הי' כי הקב"ה נשבע בשמו הגדול שלא לכלות זרע ישראל בשום אופן ואלו היו מלכות גזור להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים ע"כ היה הקב"ה גבור ומושיע ית"ש אלא שגוזרים גזירות וישאל קיימים והקב"ה מסתיר פנים ע"כ ראוי שאנחנו ניקום ונגזור עליה על זרע אברהם ע"י ביטול פ"ו וע"כ יקום ה' ויושיע. אמנם איכא למיחש שהרשעים שאינם שומעים לקול חכמים יזידו ישאו נשים ויולידו וכיון שיתקיים זרע ישראל בשום אופן בעולם לא יהיה הכרח להגאל, ויתמעטו הצדיקים ויתרבו זרע רשעי ישראל. וזה הי' נ"ל טענת מרים עם עמרם גזירתך קשה משל פרעה כי עמרם גרש אשתו וסבר כל ישראל יגרשו נשותיהם ונמצא זרעו של אאע"ה כלה מאליו

וימהר ישועה ויחיש פדות. אבל נכזבה תוחלתו. כי עמדו ה הצדיקים וגרשו נשותיהם והרשעים לא גרשו ע"כ אמרה מרים גזירתך קשה משל פרעה:

• דף על הדף מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

בחתם סופר בספרו תורת משה (פ' שמות) כתב בזה רעיון נפלא, שהרי הקדוש ברוך הוא נשבע שלא יכלה זרע ישראל, וכיון שהמלכויות גוזרין גזירות קשות ורעות, ע"כ התייעצו למנוע פ"ו ואז יש חשש שיכלה זרע ישראל, וממילא יצטרך שיקום ד' ויושיע ויתבטלו הגזירות. אמנם יש לחוש שרשעים לא ישמעו בקול חכמים, ונמצא זרע צדיקים נתמעט וזרע רשעים פרה ורבה וע"ש שביאר בזה מ"ש עמרם שגירש את אשתו, וכן עשו אחריו.

במקום אחר (פ' דברים) סיים החתם סופר שיש לחשוש שהגזירה תתבצע באופן אחר, ע"י רוב חירות שיתנו הגוים לישראל, שזה הרבה יותר גרוע מעול הגזירות הקשות, שע"ז מתערבים בגוים וילמדו ממעשיהם.

40. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

והקשו במפרשים דהנה בגמ' ברכות (י, א) מספרת הגמרא: "הקדוש ברוך הוא הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך ובקר את החולה, שנאמר: 'בימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו: כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה...' משום שלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה (חזקיהו): משום דחזאי לי ברוח הקודש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה דקודשא בריך הוא ליעבד."

ואם כן, כיצד אמר רבי ישמעאל שמיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, והלא על דבריו יש להשיב: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה דקודשא בריך הוא ליעביד?"

וכתב בספר מרפסין איגרא (ע' קצו) ליישב בזה: "ל לפי דברי התוספות במסכת ב"ב (ס, ב, ד"ה דין הוא) שהעמיד את דברי רבי ישמעאל בן אלישע דווקא במי שכבר קיים מצות פריה ורביה, ניתן לחלק ולומר, שדווקא גבי חזקיהו שנמנע מלקיים פריה ורביה אמר לו ישעיהו "בהדי כבשי דרחמנא למה לך", אבל במי שכבר קיים פריה ורביה, שכל החיוב לישא אשה ולהוליד בנים אינו אלא מדרבנן משום "לערב אל תנח ירך", בכי האי גוונא לא מחוייב.

41. תורת חיים על בבא בתרא דף ס/ב

זה אפר מקלה שבראש חתנים. סבירא ליה דראש שמחתי לאו דבוק הוא והוה כאלו כתיב על ראש בשמחתי ועוד נראה דבבוק הוא לפי שאמרו חכמים כל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה נמצא כי תחילת שמחתו של אדם הוא יום חתונתו לכך קאמר אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי כי בתחילת שמחתו דהיינו יום חתונתו יעשה זכר לירושלים:

42. תורת חיים על בבא בתרא דף ס/ב

והטעם מה שנותנין אפר מקלה בראש חתנים נראה משום דבזמן הבית היו נותנין על ראש חתן וכלה עטרות כדאיתא בסוף מסכת סוטה בפולמוס של אספסיאנוס וטיטוס גזרו על עטרות חתנים וכלות ואיתא נמי בפרק קמא דגיטין כלילא מגלן דאסור ופירש רש"י ז"ל שהיו עושין עטרות לחתנים של זהב ושל כסף וכו' ואותן עטרות היו עשויות בדמות ירושלים עיר הקודש דבסוף סוטה קאמר מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עיר של זהב ובפרק במה אשה קאמר מאי עיר של זהב אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים דהבא וכיון דבזמן הבית היו תולין על ראש חתנים וכלות עטרות זכר לשמחת ירושלים ובנינה לכך אחר שנחרב הבית נותנין שם אפר מקלה זכר לשריפת ירושלים וחרבנה כמו שנאמר ויצת אש בעיון ולהכי נותנין אפר מקלה ולא עפר כדאשכחן גבי שלשת רעי איוב דכתיב ויזרקו עפר על ראשיהם, ורשב"ם ז"ל פירש ומשום דאיכא נמי אפר פרה נקט מקלה וזה נראה דוחק אלא נראה דלכך קאמר אפר מקלה דאפר שריפה בעינן זכר לשריפת ירושלים לאפוקי עפר סתם: